

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата педагогічних наук, доцента
Шляхової Валентини Володимирівни
на дисертаційну роботу Скибун Наталії Дмитрівни
«Формування професійної мовленнєвої компетентності
майбутніх фахівців туристичного профілю», подану на здобуття
наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю
13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова)

За часи державного статусу української мови лінгводидактика багато зробила для того, щоб у процесі здобуття спеціальності у вищих навчальних закладах студенти продовжували, опираючись на досвід, здобутий у середній школі, своє становлення як українськомовної особистості, тобто набували високий рівень мовної та мовленнєвої компетентностей, мали бажання репрезентувати себе у сучасному суспільстві як носіїв саме української мови, долучалися до процесу її подальшого розвитку та стилістичної диференціації.

Із цією метою у вишах студенти опрацьовують навчальну дисципліну «Українська мова за професійним спрямуванням», яка забезпечує певний рівень становлення професійного мовлення студентів (традиційно відбувався процес удосконалення орфографічної та пунктуаційної грамотності, актуалізація граматичного формотворення, удосконалення умінь компонувати фахову документацію), проте залишається проблемним урахування особливостей подальшої професійної мовленнєвої діяльності у цьому процесі.

Тож рецензоване дослідження – наукова продукція на запити сьогодення, коли сучасна підготовка фахівців туристичного профілю виявляє потребу вносити певні корективи у змістовий та власне методичний складники процесу загальноприйнятої мовної підготовки студентів вишу, оскільки виразно простежується особливість професійної діяльності таких спеціалістів, а саме їхня професія передбачає застосування усіх чотирьох видів мовленнєвої діяльності – аудіювання та говоріння, читання та писання. Згідно з думкою Н.Д. Скибун, студенти мають бути готовими у подальшому професійному житті до безпосереднього спілкування із клієнтами, причому таке спілкування і в усній, і в письмовій формі матиме різні комунікативні наміри – і поінформувати, і спонукати, і викликати певну емоцію, а значить, варто заглибитися у засвоєння стилістичних маркерів одиниць різних мовних рівнів, жанрів та стилів. Крім того, фахівці туризму мають бути готові до співпраці з носіями інших мов, а значить, належить використовувати цей їхній потенціал і навчати перекладанню різностильових та різножанрових текстів.

Дослідниця поставила собі за мету розробити методичні рекомендації для формування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю, максимально занурившись у стихію професійної туристичної діяльності. І відбувався цей процес послідовно й логічно, відповідно до визначених автором наукових завдань.

Так, у першому розділі дисертації « Теоретичні засади формування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю» дисертантка, різноаспектно проаналізувавши сучасну наукову літературу, визначилася зі своїм баченням смислового наповнення базових понять, а саме мовної, мовленнєвої, комунікативної, професійної компетентностей, а потім узагальнила цю інформацію та виклала своє трактування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю як інтегральної якості студента, що виявляється, по-перше, в загальній здатності та готовності до користування мовними засобами з урахуванням закономірностей їхнього функціонування з метою створення та розуміння мовленнєвого висловлювання в контексті майбутньої професійної діяльності фахівців туристичної галузі та, по-друге, здатності забезпечувати ефективну міжкультурну комунікацію (с. 60).

З'ясувавши коло професійних знань та обов'язків працівників туристичних послуг, вона визначилася із тематичною специфікою навчальної діяльності викладача зі студентами. Наприклад, фахівець, по-перше, має знати сам і надавати іншим інформацію про екологію, архітектуру, етнографію країн світу, а значить, цілком логічно посилити соціокультурний компонент мовленнєвої діяльності. По-друге, йому належить забезпечувати правове регулювання туристської діяльності, отже, зростає потреба формувати належне володіння офіційно-діловим стилем загалом та адміністративно-управлінським підстилем зокрема, його термінологією, скрупульозне ставлення до лексичного значення мовних одиниць, передовсім термінолексем, та їхньої конотації. Крім того, фахівець такої сфери має справляти враження особистості із високим загальним культурним рівнем, а таке можливе, якщо особистість спроможна вправно послуговуватися мовними засобами, її мовленню притаманні основні комунікативні ознаки, зокрема правильність, точність, виразність. А значить, важливе місце у процесі мовної підготовки такої особистості має посідати культуромовний аспект, належить формувати мовне чуття, прагнення висловлюватися в усному та письмовому мовленні, дотримуючись сучасних літературних норм, оскільки це полегшуватиме процес сприймання почутого та прочитаного. У розділі окреслено лінгводидактичні умови, реалізація яких має забезпечити формування такої особистості професіонала: 1) систематична реалізація міждисциплінарних зв'язків передовсім із історією України, всесвітньою історією, країнознавством, лінгвокраїнознавством, іноземною мовою; 2) професійно зорієнтована комунікативна взаємодія учасників навчального процесу; 3) організація системи міжкультурного спілкування (с. 58).

Обрана Н.Д. Скибун стратегія забезпечила вибір подальшої тактики удосконалення традиційної методики навчання української мови нефілологів в умовах вишу. У другому розділі «Теорія і практика формування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю» подано аспектний аналіз сучасної методичної літератури з проблеми дослідження та констатацію сучасного стану підготовки студентів.

Змістове наповнення розділу засвідчує кореляцію між обраною автором концепцією поліпшення практики формування комунікативної компетентності фахівця туризму та проведеними заходами для отримання інформації та об'єктивного її узагальнення. Оскільки у навчальному процесі задіяні двоє – викладач та студент, то дисертантка цілком логічно вивчає діяльність у цьому процесі кожного з них. Проведені нею індивідуальні бесіди з викладачами, анкетування їх, аналіз відвіданих занять підтвердили припущення про те, що викладачі мови мало уваги приділяють розвиткові саме професійного мовлення студентів (на заняттях бракує відповідних вправ та завдань, належних методів та прийомів організації відповідної діяльності, дидактичний матеріал не містить соціокультурної інформації), очевидно, тому, що відчувають брак методичного супроводу такого процесу.

Констатувальний експеримент, судячи із його змістового наповнення (з'ясування мотивації вивчення навчальної дисципліни «Українська мова за професійним спрямуванням», опитування соціокультурного змісту , зрізові завдання з метою виявити рівень сформованості у студентів умінь та навичок розуміння тексту відповідно до комунікативного наміру автора; переказування його з уведенням до тексту інформації розповідного характеру та роздуму; виконання стилістичного аналізу зразків художнього тексту; нормативного послуговування мовними засобами (числівниками) у зв'язному тексті) виявив потребу створення нового підходу до навчання української мови студентів – майбутніх фахівців у галузі туризму .У подальшому дослідженні автор урахував отримані результати констатувального етапу з метою оптимізації добору навчального матеріалу та методичних чинників для становлення компетентного фахівця туристичного профілю.

У третьому розділі «Експериментально-дослідне навчання за пропонованою методикою» довідуємося про три етапи дослідного навчання: мотиваційно-цільовий, креативно-продуктивний та узагальнювально-корекційний, мету кожного з них та відповідне змістове наповнення. Вважаємо цілком доречною таку почерговість формування фахової мовленнєвої компетентності. На першому етапі дослідниця актуалізує мовні та мовленнєві поняття, сформовані упродовж здобування шкільної освіти, залучає студентів до перекладання та редагування професійно орієнтованих текстів. Виконуючи таку діяльність, вони навчаються вдумливо сприймати такі мовленнєві зразки, засвоювати їхню стилістичну специфіку, у них виникає потреба отримувати інформацію із фахових термінологічних словників. На цьому етапі у студентів формується відповідальне ставлення до своєї професійної мовленнєвої продукції, вони відчувають потребу отримувати сучасну культуромовну інформацію, а тому цілком умотивовано Скибун Н.Д. рекомендує викладачам на цьому етапі залучати студентів до ознайомлення із довідниками з культури мови (праці К.Г. Городенської, Б.Д. Антоненка-Давидовича тощо) та конспектування отриманих рекомендацій. Креативно-продуктивний етап навчання має на меті наблизити студентів до виконання професійних обов'язків, націлює на монологічну та діалогічну

мовленнєву діяльність відповідно до своїх функцій. З цією метою дослідниця пропонує до завдань попереднього етапу додати моделювання профільно орієнтованих мовленнєвих ситуацій, причому на матеріалі текстів, пов'язаних із професією туристичного профілю, опрацьованих студентами на заняттях з інших навчальних дисциплін (іноземної мови, всесвітньої історії, країнознавства, лінгвокраїнознавства). Текстоцентричний підхід ґрунтується на прагматичних вимогах до текстів: вони мають бути практично спрямованими, містити потрібну фахову інформацію; засвоєння таких зразків має позитивно позначатися на іміджі фахівців цього профілю як представників еліти сучасного суспільства, яка дотримується етики професійного спілкування. Автор розробляє навчальні форми (комунікативний тренінг, ділова гра, риторична задача, телефонна розмова, складання рекламного проспекту екскурсії), які привчають мовця фахово ставитися до своєї професії, у мовленні виявляти свою повагу до співрозмовника – колеги чи споживача туристичної послуги.

Узагальнювально-корекційний етап є цілком логічним завершальним етапом опрацювання навчальної дисципліни, він передбачає подальше становлення мовленнєвої компетентності фахівця з акцентом на самоаналіз та самокорекцію, формує критичне ставлення до почутого та прочитаного.

Формувальний етап експериментального навчання завершував контрольний, який мав на меті з'ясувати рівень ефективності рекомендованої методики становлення професійної мовленнєвої компетентності студентів вишу. Цілком слушно дослідниця проводила контрольні зрізові роботи поетапно, оскільки такий характер мав формувальний експеримент і логічно було аналізувати рівень становлення мовленнєвої компетентності на кожному з етапів. Дібрані для контрольного зрізу завдання дійсно проєктують студентів на залучення знань, умінь і навичок, набутих у процесі професійного становлення : розтлумачити лексичне значення терміноодиниць; відредагувати професійні словосполучення, що містять росіянізми; перекласти з російської мови на українську типові мовні кліше; виконати стилістичний аналіз тексту тощо. Матеріали контрольного етапу дослідження продемонстрували якісне зростання мовленнєвої на професійному рівні компетентності експериментальної групи студентів.

Отже, в результаті детального ознайомлення зі змістом дисертаційного дослідження можемо стверджувати, що усі завдання наукової роботи виконано, поставленої мети досягнуто.

У процесі ознайомлення зі змістом дисертаційної роботи виникли міркування про те, що цілком неумотивовано серед критеріїв добору текстів для стилістичного аналізу стверджується, що належить обов'язково використовувати тексти усіх стилів мовлення (с. 108), хоча трохи вище сказано, що професія туристичного профілю «передбачає безпосереднє спілкування в офіційній, професійній та науковій сферах». Про недоречність такого завдання свідчить і практичне наповнення експериментального навчання: запропоновані завдання націлюють студентів на опрацювання наукового, офіційно-ділового та художнього стилів. У тексті натрапляємо на

класифікацію помилок , яка в один ряд ставить мовленнєві, лексичні та орфографічні (с. 155). Традиційно у лінгводидактиці мовленнєвими називають усі помилки у мовленнєвих актах (висловлюваннях). Вони поділяються на помилки в усному , або писемному, або в усному і писемному мовленні. Тож орфографічні помилки належать до другої групи мовленнєвих, а лексичні – до третьої. Як рекомендацію подаємо зауваження про те, що модель апробованої системи формування професійної мовленнєвої діяльності студентів варто було б подати не лише описово, але й схематично, це б полегшувало сприймання її структурних взаємозв'язків.

Висловлені зауваження істотно не впливають на загальну позитивну оцінку виконаної дисертаційної роботи. Дослідження є актуальним, його матеріали – затребуваними у процесі подальшого становлення методики навчання української мови за професійним спрямуванням, зокрема, формування майбутнього фахівця туристичного профілю як особи національно свідомої, духовно багатой, яка дбає про рівень своєї мовної майстерності, адекватно добирає мовні засоби з урахуванням свого комунікативного наміру та зважаючи на потреби інших учасників спілкування.

Дисертація оформлена відповідно до чинних вимог; у ній простежується відповідність між поставленими завданнями та змістовим наповненням текстового простору та висновків. Основні результати науково-педагогічних напрацювань із теми дослідження вичерпно представлені у низці публікацій автора, у наукових фахових виданнях України та зарубіжжя. Зміст автореферату коректно та вичерпно висвітлює основні положення наукової праці. Дисертаційне дослідження «Формування професійної мовленнєвої компетентності майбутніх фахівців туристичного профілю» є самостійним та завершеним, воно відповідає вимогам пп. 11, 13 «Порядку присудження наукових ступенів і присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника», а його автор Скибун Наталія Дмитрівна заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання (українська мова).

Офіційний опонент, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри методики навчання, стилістики та культури української мови Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького
6 червня 2016 року

В.В.Шляхова

Підпис В.В. Шляхової засвідчую
Проректор із наукової та інноваційної діяльності Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького,
доктор історичних наук, професор

С.В. Корновенко